

UOT 342.7

DOI: <https://doi.org/10.62130/ISVL4327>**Rəhimova MƏLƏKXANIM**

Azərbaycan Respublikası Vəkillər Kollegiyası
Akademiyasının elmi katibi, Bakı Dövlət Universiteti
Hüquq fakültəsi "İnsan hüquqları və informasiya hüququ"
UNESCO kafedrasının müəllimi
e-mail: melek.rahimovafff@gmail.com

AFRİKADA LAYIQLI HƏYATI TƏŞVIQ EDƏN QURUM VƏ PROQRAMLARIN HÜQUQİ ƏSASI

XÜLASƏ

İnsanın gündəlik tələbatlarının adekvat standartlar çərçivəsində ödənməsinə dair normativ aktlarda əksini tapmış müddəalar yalnız real həyatda təmin olunduğu zaman tam realizə edilmiş hesab oluna bilər. Müəllif tərəfindən öncəki tədqiqat işlərimizdə geniş surətdə təhlil edilmiş Afrika regionunda layiqli həyat hüququnun normativ əsasının müvafiq məqalədə son nəticə olaraq məhz qurumlar vasitəsilə həyata keçirilməsi əsasları təhlil edilir. Məqalədə həmçinin Afrika regionunda layiqli həyat hüquqlarının təşviqi istiqamətində fəaliyyət göstərən təşkilati mexanizmlərin təsnifatı aparılır, onların tarixi, funksiyaları, layiqli həyata nail olmaq istiqamətində fəaliyyəti araşdırılır, həyata keçirilən müvafiq proqram və planlar təhlil edilir, müvafiq təklif və tövsiyələr irəli sürülür.

Açar sözlər: layiqli həyat hüququ, layiqli həyat səviyyəsi, adekvat standartlar, sosial hüquqlar, iqtisadi hüquqlar, rifah dövləti, təşkilati mexanizmlər, sosial proqramlar, Afrika regionu, məhkəmə təcrübəsi.

1.1. Giriş

İnsanın gündəlik tələbatlarının layiqli səviyyəyə ödənməsinə dair normativ aktlarda əksini tapmış müddəalar yalnız real həyatda təmin olunduğu zaman onlar tam olaraq realizə edilmiş hesab oluna bilər. Daha öncə araşdırdığımız digər bütün regionlarda olduğu kimi Afrika qitəsində də rifah halının yaxşılaşdırılması və adekvat standartlara uyğun layiqli həyatın təminatı mexanizmi iki meyar üzərində qurulur:

- Layiqli həyat hüquqlarının müqavilə əsası;
- Layiqli həyat hüquqlarının təşkilati əsası

Öncəki tədqiqat işlərimizdə geniş surətdə təhlil etdiyimiz Afrika regionunda layiqli həyat hüququnun normativ əsasının bu dəfə son nəticə olaraq məhz qurumlar vasitəsilə həyata keçirilməsi əsaslarını təhlil edəcəyik.

Hər şeydən əvvəl qeyd edilməlidir ki, müqavilədə formal əksini tapmış layiqli həyat hüququ

son nəticədə müvafiq təşkilati mexanizmlər vasitəsilə öz təminatını tapır. Bu qurumlar isə regionda layiqli həyat hüququnun təşviqi istiqamətində öz orqan və vəzifəli şəxsləri vasitəsilə müəyyən proqramlar həyata keçirir.

1.2. Təşkilati mexanizmlər

Region müstəqillik əldə edildikdən sonra burada ilk mühüm kontinental təsisat kimi Afrika Birliyi Təşkilatı (OAU) çıxış edir. O, 25 may 1963-cü ildə Əddis-Əbəbədə diplomatiya, xüsusilə Afrika azadlıq hərəkatlarına dəstək, sərhəd münafişələri, regional və vətəndaş müharibələrində vasitəçilik, iqtisadiyyat və kommunikasiya sahəsində tədqiqatların aparılması məqsədilə yaradılmışdır [2]. Təşkilat sosial sahədə insan hüquqlarının təşviqini orqanları vasitəsilə həyata keçirir. Afrika Birliyi Təşkilatının hüququ varisi kimi 9 iyul 2002-ci ildə Afrika İttifaqı (AU) təsis

edilmişdir. AU-nun qərargahı Efiopiyanın Əddis-Əbəbə şəhərindədir.

Öz vətəndaşları tərəfindən idarə olunan və global arenada dinamik bir qüvvə təmsil edən inteqrasiya olunmuş, firavan və dinc Afrikanın yaradılması Afrika İttifaqının vizyonunu təşkil edir [10].

Afrika İttifaqının tərkibində əsas orqan Afrika İttifaqının Assambleyasıdır. Qurum üzv dövlətlərin dövlət və hökumət başçılarından daxil olduğu ali siyasət və qərar qəbul edən orqan olaraq fəaliyyət göstərir. Assambleya Afrika İttifaqının siyasətini və prioritetlərini müəyyən edir, illik proqramını qəbul edir, qərarlarının icrasına nəzarət edir [3]. Afrika İttifaqının Dövlət və Hökumət Başçıları Assambleyası Qaydalarının I fəslinin 4-cü maddəsinin c bəndinə görə, Assambleya qitənin siyasi və sosial-iqtisadi inteqrasiyasını sürətləndirmək funksiyasına malikdir [17].

Afrika Birliyi Təşkilatının Nizamnaməsinin 20-ci maddəsinə uyğun olaraq Assambleya zəruri hesab etdiyi komissiyaları yaratmaq səlahiyyətinə malikdir [14].

1999-cu ilin iyulunda Assambleya qitədə iqtisadi və siyasi inteqrasiya prosesini sürətləndirmək məqsədilə növbədənəkar sessiyanın çağırılması haqqında qərar qəbul etmişdir. Elə həmin vaxtdan da Afrika Birliyinin rəsmi fəaliyyətə başlamasına səbəb olan dörd Sammit keçirilmişdir:

- 1999-cu ildə Sirdə keçirilmiş Fövqəladə Sessiya Afrika İttifaqının yaradılması haqqında qərar qəbul etmişdir.
- 2000-ci ildə Lome Sammiti İttifaqın Təsis Aktını qəbul etmişdir.
- 2001-ci ildə Lusaka Sammiti Afrika İttifaqı tərəfindən həyata keçiriləcək yol xəritəsini tərtib etmişdir.
- 2002-ci ildə Durban Sammiti Afrika İttifaqının Dövlət Başçılarından 1-ci Assambleyasının çağırılması ilə nəticələndi.

1986-cı il tarixli İnsan və Xalqların Hüquqları üzrə Afrika Xartiyasının 30-cü maddəsinə uyğun olaraq Afrika Birliyi Təşkilatının tərkibində Qambiyanın Banjul şəhərində İnsan və Xalqların Hüquqları üzrə Afrika Komissiyası insan və xalqların hüquqlarını təşviq etmək, onların müdafiəsini təmin etmək, Xartiyanın müddəalarını şərh et-

mək və s. məqsədlərlə İnsan və Xalqların Hüquqları üzrə Afrika Komissiyası yaradılmışdır [4]. Komissiyasının tərkibində regionun rifah halının təminatı istiqamətində Sosial və İqtisadi Hüquqlar üzrə Fəaliyyət Mərkəzi bu fəaliyyətlər həyata keçirir. Afrika İttifaqı Komissiyası Əsasnaməsinin 3-cü maddəsinə uyğun olaraq Assambleya və İcraiyyə Şurası tərəfindən həvalə edilmiş məsuliyyət sahələrində tədbirlər görmək vəzifəsi həvalə olunmuşdur [17].

Afrika Komissiyası tərəfindən regionda insan və xalqların hüquqlarının sistemə pozulması hallarının mövcudluğu qənaətinə gəlində bu barədə ittifaqın Baş Assambleyasına məlumat verir, Assambleyanın tapşırığı ilə bu hadisələri araşdırır, nəticə və təkliflər barədə ona məlumat təqdim edir. Komissiya ilk 10 illik fəaliyyətində Assambleya insan hüquqlarının kütləvi pozulması barədə 34 məlumatla müraciət etmişdir [1, s. 274].

1. Afrika Komissiyası layiqli həyat hüquqları sferasında bir çox məsələlərə də baxmışdır. Belə ki, Komissiya Nigeriyaya qarşı 155/96 sayılı işdə mənzil və qida hüququ ilə bağlı əlamətdar bir qərar verdi. Nigeriya hökumətinin hərbi qüvvələrinin hərəkətləri və Niger Deltasının istismarı ilə bağlı qeyri-sağlam ətraf mühitin idarə edilməsi ilə insan hüquqlarının kobud şəkildə pozulmasına töhfə verdiyi iddia edildiyi halda, Komissiya mənzil və qida hüquqlarının pozulması hallarını aşkar edərək hüququnun məzmunu ilə bağlı fərqli yanaşmanı müəyyən etdi. Qərara görə, mənzildən istifadə mənzil və şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnun məcmusunu, qida hüququ isə həyat, sağlamlıq, iqtisadi, sosial və mədəni inkişaf hüquqlarını özündə əhatə edir. Komissiyanın bildirdiyinə görə, işin mahiyyəti üzrə müdafiə vəzifəsinə də rast gələ bilirik ki, bu vəzifə özündə ev, mülk və torpaq sahibləri olan subyektlər tərəfindən bu hüququn pozulmasının qarşısının alınmasını ehtiva edir. Qida hüququnun təminatı isə dövlətlərin mövcud qida mənbələrini qorumaq, təkmilləşdirmək və bütün vətəndaşlar üçün adekvat qidaya çıxış imkanını təmin etmək öhdəliyi müəyyənləşdirir. Bu hüququn öhdəlik kimi minimum əsası hökuməti qida mənbələrinin məhv olunması, çirklənməsi və talanması hallarından imtina etməyə vadar edir [20].

Assambleyanın tərkibində layiqli həyat hüquqları sferasında fəaliyyət göstərən komissiyalar isə bunlardır:

- İqtisadi və Sosial Komissiya;
- Təhsil, Elm, Mədəniyyət və Səhiyyə Komissiyası [14].

1958-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqtisadi və Sosial Şurası (ECOSOC) tərəfindən BMT-nin beş regional komissiyası təsis edilmişdir ki, onlardan biri də Afrika regionunda yerləşirdi. 54 üzv dövləti özündə birləşdirən bu komissiya iqtisadi və sosial inkişafı, regiondaxili inteqrasiyanı təşviq etmək məqsədi daşıyırdı.

2004-cü ilin iyul ayında Afrika İttifaqı Assambleyası Əsasnaməsinə uyğun olaraq Afrika Birliyi Üzv Dövlətlərin müxtəlif sosial və peşəkar qruplarından ibarət məsləhətçi orqan kimi İqtisadi, Sosial və Mədəni Şura (ECOSOC) təsis etmişdir (Asambleya/AU/Dekabr 48(III)) [18]. Afrika İttifaqı üzv dövlətlərinin müxtəlif sosial və peşəkar qruplarından ibarət məsləhət orqanı kimi yaradılmış bu qurumun funksiyalarına insan hüquqlarının təşviqi, Afrika sosial modelinin yaradılması, pan-Afrika dəyərlərinin formalaşdırılması məqsədi daşıyan qurumların dəstəkləməsi və s. aid idi.

İşgəncələrə Qarşı Ümumdünya Təşkilatında və b. Zaire qarşı işində dövlət əhalini içməli su ilə təmin etmədiyi halda AFCHR-in 16-cı maddəsinə əsasən minimum sağlamlıq standartını qorumaq üçün zəruri olan əsas xidmətləri göstərmək öhdəliyini pozduğu müəyyən edilmişdir [20].

İttifaqın tərkibində həmçinin İcraiyyə Şurasının işinin hazırlanması məqsədilə akkreditə olunmuş Üzv Dövlətlərin nümayəndələrindən ibarət Daimi Nümayəndələr Komitəsi fəaliyyət göstərir. Daimi Nümayəndələr Komitəsinin İş Qaydalarının 3-cü maddəsinin V bəndinə əsasən, bu qurum İttifaqın proqram və layihələri ilə bağlı məsələlərə, xüsusən də qitənin sosial-iqtisadi inkişafı və inteqrasiyası ilə bağlı məsələlərə baxır və bununla bağlı İcraiyyə Şurasına tövsiyələr verirdi [17].

1988-ci ildə qəbul olunmuş və 2004-cü ildə qüvvəyə minmiş İnsan və Xalqların Hüquqları üzrə Afrika Xartiyasına Əlavə Protokolunun 1-ci maddəsində İnsan Hüquqları üzrə Afrika Məhkəməsinin yaradılması nəzərdə tutulurdu. Afrika

Komissiyasının səmərəliliyini artırmaq və xüsusilə insan və xalqların hüquqlarının təminatına yönələn bu Məhkəmə bütün yerli müdafiə vasitələri tükəndiyi zaman şəxslər ağılabatan müddətdə hüquqlarının bərpası üçün bu Məhkəməyə müraciət edə bilirlər. Məhkəmənin təşkilati aspektləri, yurisdiksiyası və fəaliyyəti bu Protokolla tənzimlənir və o, Afrika Birliyi Təşkilatı daxilində fəaliyyət göstərir. Protokolun 2-ci maddəsinə uyğun olaraq isə Məhkəmə, bu Protokolun müddəalarını nəzərə alaraq İnsan və Xalqların Hüquqları üzrə Afrika Xartiyası ilə ona verilmiş İnsan və Xalqların Hüquqları üzrə Afrika Komissiyasının müdafiə mandatını tamamlayır. 3-cü maddədə Məhkəmənin yurisdiksiyası əks olunur və bu yurisdiksiyanın Nizamnamənin, bu Protokolun və aidiyyəti dövlətlər tərəfindən ratifikasiya olunmuş hər hansı digər müvafiq insan hüquqları sənədinin təfsiri və tətbiqi ilə bağlı ona təqdim edilmiş bütün işlərə şamil edildiyi göstərilir. Həmçinin Məhkəmə 4-cü maddəyə uyğun olaraq Afrika İttifaqının və onun üzv dövlətlərinin, onun hər hansı orqanının, İttifaq tərəfindən tanınan hər hansı Afrika təşkilatının tələbi ilə Komissiya tərəfindən araşdırılan məsələlər istisna olmaqla Nizamnaməyə və ya hər hansı digər müvafiq insan hüquqlarına aid hər hansı hüquqi məsələyə dair rəy verə bilər. 5-ci maddəyə uyğun olaraq isə Məhkəməyə aşağıdakı subyektlər şikayət təqdim etmək hüququna malikdirlər: 1) Komissiya; 2) Komissiyaya şikayət etmiş iştirakçı dövlət; 3) Komissiyaya şikayətin verildiyi iştirakçı dövlət; 4) vətəndaşı insan hüquqlarının pozulmasının qurbanı olan iştirakçı dövlət; 5) Afrika Hökumətlərarası Təşkilatları. Həmçinin Protokolun 34-cü maddəsinin 6-cı bəndinə uyğun olaraq Məhkəmə Komissiya qarşısında müşahidəçi statusuna malik müvafiq qeyri-hökumət təşkilatlarına və şəxslərə birbaşa onun qarşısında iş qaldırmaq hüququnu da verə bilər. 6-cı maddəyə görə, işin başlaması üçün bəzi hallarda Komissiyanın rəyi tələb oluna bilər, Məhkəmə daxil olan işlərə baxa və ya onları Komissiyaya verə bilər. Bundan başqa digər maddələrdə məhkəmənin tərkibi, iclasların keçirilməsi qaydası, işlərə baxılması, hakimlərin seçilməsi, onların səlahiyyət müddəti, vəzifə andı, Məhkəmənin yeri və qeydiyyat, və s. prosedurlar öz əksini tapır [15].

Məhkəmə fəaliyyət müddəti ərzində layiqli həyat hüquqlarının bərpası istiqamətində onlarla iş baxmışdır. Bunlardan biri 23 iyun 2022-ci ildə Ghaby Kodeih və Nabih Kodeih Benin Respublikasına qarşı 008/2020 nömrəli İş idi. Məhkəmə iddiaçının işdən çıxarılması haqqında Fərmanın ləğv edilməsi və onun layiqli iş hüquqlarının bərpası istiqamətində qərar qəbul etmişdi [12].

Növbəti işlərdən birində Məhəmməd Əziz Əl-Əkrəmi Tunis Respublikasına qarşı işdə də adekvat sağlamlıq imkanlarının təmin olunmasına dair müddəalara rast gəlirik [13].

Konqo Demokratik Respublikası məsələsi Ruanda Respublikasına qarşı 7 mart 2024-cü il tarixli, 007/2023 nömrəli işdə iddiaçı tərəfin irəli sürülən tələblər içində təhsil hüququ, mülkiyyət hüququ, mənzil hüququ, fiziki və psixi sağlamlığın ən yüksək standartlar hüququ, ailə hüququ, qida hüququ, inkişaf hüququ, təmiz, sağlam və davamlı ətraf mühit hüququ kimi layiqli həyat hüquqlarını təşkil edən alt qurumlar da yer almışdır [8].

Məhkəmənin təhsil sahəsində baxdığı mühüm işlərdən biri də Tike Mwambipile və İndi Bərabərlik Təşkilatının Tanzaniya Birləşmiş Dövlətlərinə qarşı 042/2020 nömrəli, 1 dekabr 2022-ci il tarixli işidir. İşin məğzinə görə dövlət hamilə və doğuş keçirmiş qızların ibtidai və orta məktəblərdə təhsil almasına və ya onların yenidən məktəblərə bərpa olunmasına icazə vermir ki, bu da həmin qadınların layiqli təhsil hüququnun məhdudlaşdırılmasına gətirib çıxarır. İddiaçılar müvəqqəti tədbirlər kimi 2002-ci il tarixli Təhsil Qaydalarının 4 nömrəli Qaydasının icrasının dayandırmasını və cavabdeh dövlətin hamilə və valideynlik edən qızları dövlət məktəblərindən kənarlaşdıran siyasətlərini ləğv etməsini tələb edirlər [21].

Uşaq Hüquqları və Rifahı üzrə 1999-cu il Afrika Xartiyasına uyğun olaraq, uşaqların hüquqlarını və rifahını təşviq etmək və qorumaq məqsədilə Afrika Birliyi Təşkilatının tərkibində 11 ekspertdən ibarət Uşaq Hüquqları və Rifahı üzrə Afrika Ekspertlər Komitəsinin yaradılması nəzərdə tutulurdu. Komitə yarandığı dövrdən Afrikalı uşaqların layiqli həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi istiqamətində olduqca əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirmişdir.

Regionda rifah halının yüksəldilməsi istiqamət göstərən başqa bir qurum kimi Afrika İqlim Fəaliyyət Platforması iqtisadi artımın və inklüziv dolanışq vasitələrinin yeni iqlimə uyğun ağıllı modeli ilə dəstəklənən ictimai faydalı təşkilatdır. Bu fəaliyyət həmçinin Afrikada hamı üçün layiqli dolanışq vasitələrin təmin olunması, orta gəlir səviyyəsinin yüksəlməsi məqsədi daşıyır [7].

Regionda sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi məqsədilə Afrika İttifaqının Təsis Aktı 3 əsas maliyyə institutunun, yəni Afrika Mərkəzi Bankı (ACB), Afrika Valyuta Fondu (AMF) və Afrika İnvestisiya Bankının (AIB) yaradılması nəzərdə tutulurdu. Bu 1991-ci ildə Afrika İqtisadi Birliyinin yaradılması haqqında Abuja Müqaviləsində nəzərdə tutulan iqtisadi inteqrasiyanı həyata keçirmək istiqamətində fəaliyyətin davamı idi. Fikrimizcə, hər üç qurum əsasən iqtisadi məqsədlərə xidmət etsə də, son nəticədə Abuja Müqaviləsi 6 və 44-cü maddələrinə uyğun olaraq onlar Afrika İttifaqı üzv dövlətlərinə maliyyə yardımının göstərilməsi, onların rifah vəziyyətinin yüksəldilməsi, son nəticədə isə insanların layiqli həyat hüquqlarının təminatına yönəlirdi [5].

Afrika İttifaqı Assambleyası 2009-cu ilin fevral ayında keçirilmiş Sammitdə Afrika İnvestisiya Bankı haqqında Protokol və Əsasnamənin qəbulu ilə AİB-ni yaratdı (Assambleya/AU/Dekabr 251 (XIII)). Qərara görə Protokol və Əsasnamə 15 üzv dövlət tərəfindən ratifikasiya edildikdən 30 gün sonra qüvvəyə minməli idi. 1 sentyabr 2014-cü il tarixinə 20 üzv dövlət AİB-nin yaradılması haqqında Protokolu imzalamış və ikisi ratifikasiya etmişdir.

2.1. Afrikada layiqli həyatı təşviq edən proqramlar

“Rəngli əməyə üstünlük” adını almış siyasət 1954-cü ildə qəbul edilmişdir. Bu siyasətin nəticəsi olaraq 1962-ci ildə Cape yarımadasında, 1968-ci ildə isə Qərbi Keypdəki digər şəhər ərazilərində, 1978-ci ildə isə ölkənin qalan hissəsində afrikalıların ailə evləri ilə təmin olunması dayandırıldı. 1985-ci ildə bu siyasət nəhayət ləğv edildi və bununla da Afrika xalqının Qərbi Keypdə 99 illik icarə haqqı əldə etməsi mümkün oldu. 1986-cı ildə isə hökumət axınlara nəzarət siyasəti

tini tamamilə ləğv etdi [19].

Afrika ölkələrində iqtisadi və sosial inkişaf, layiqli hüquqların təminatı Laqos Fəaliyyət Planı (LPA) və Laqosun Yekun Aktı (1980); Afrika ölkələri arasında özünə güvənən inkişaf və əməkdaşlıq üçün proqram və strategiyaları kimi fəaliyyətlərin həyata keçirilməsinə gətirib çıxarmışdır.

1980-ci illərdə regionda quraqlıq və qıtlıq böhranının hökm sürməsi səbəbindən mövcud vəziyyəti acınacaqlı edirdi. Regionda rifah halının yüksəldilməsi məqsədilə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının tərəfindən 1980-ci illərdə Afrika İqtisadiyyatının Bərpası və İnkişafı üzrə Fəaliyyət Proqramı (UN-PAAERD) üzrə çoxistiqamətli fəaliyyətlər həyata keçirilmiş, bu məqsədlə Assambleya tərəfindən 1985-ci ilin iyulunda Əddis-Əbəbədə keçirilmiş 21-ci növbədənəkar sessiyada Afrikanın 1986-1990-cı illər ərzində İqtisadiyyatın Bərpası üçün Prioritet Proqramı (APPER) qəbul edilmişdir.

Bu regionda sosial rifahı təşviq etmək istiqamətində həyata keçirilən proqramlar içində 1995-ci il tarixli Qahirə Fəaliyyət Gündəliyi xüsusilə qeyd edilməlidir. Gündəlik Misirin paytaxtı Qahirədə keçirilən Nazirlər Şurasının fəvqəladə sessiyasında qəbul edilmişdir. Bu proqram Afrikanın siyasi, iqtisadi və sosial inkişafının yenidən başlaması məqsədilə həyata keçirilmişdir. Proqram çərçivəsində irəli sürülən əsas fikirlərdən biri kollektiv təhlükəsizliyin, davamlı sülhün və inkişafın təşviqinin əsas vasitəsinin məhz insan hüquqlarının təminatından başlaması məsələsi idi [16].

1999-cu il tarixli Qrand Bay (Mavritius) Bəyannaməsi çərçivəsində bu regionda rifah halının yüksəldilməsi məqsədilə fəaliyyət Proqramı da həyata keçirilmişdir.

1980-2000-ci illər üçün Afrikanın İqtisadi İnkişafı üzrə Laqos Fəaliyyət Planını və Laqosun Yekun Aktı qəbul edilmişdir. 1980-ci ilin aprelinə Nigeriyanın Laqos şəhərində müxtəlif Afrika liderləri tərəfindən konfrans zamanı qəbul olunan Plan Afrikanın iqtisadi böhranını Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondunun Struktur Düzəltmə Proqramları və Afrika iqtisadiyyatlarının 1973-cü il neft böhranı kimi dünya miqyasında baş verən iqtisadi şoklara qarşı davamlılığın artırılması məqsədilə qəbul edilmişdir [11].

Minilliyin Afrikanı Bərpa Planı (MAP) və Afrika üçün Omeqa Planı birləşərək Yeni Afrika Təşəbbüsünü (NAİ) irəli sürdü. Bu isə Afrika Dövlət və Hökumət Başçıları tərəfindən 2001-ci ilin iyulunda Zambianın Lusaka şəhərində Afrika Birliyi Təşkilatının (AAU) Assambleyasının 37-ci Adi Sessiyasında NEPAD-ın yaradılması ilə nəticələndi. 2018-ci ilin iyulunda Lusaka Sammitində Afrika İttifaqı Dövlət və Hökumət Başçıları Assambleyasının 31-ci Sessiyasında NEPAD AUDA-NEPAD inkişaf agentliyinə çevrildi. Onun mandatına həmçinin layiqli həyatın təşviq edilməsi sahəsində ərzaq və qidalanma, enerji, su, infrastruktur, informasiya və kommunikasiya texnologiyaları, təbii resursların idarə edilməsi, iqlim dəyişikliyi, institusional və insan kapitalının inkişafı sahəsində potensialın gücləndirilməsi üçün Üzv Dövlətlərə və regional iqtisadi birliklərə (REC) kömək etmək və s. daxildir [6].

2.2. Nəticə

Yuxarıda təhlil edilən bütün təşkilati mexanizmlər və həyata keçirilən proqramlar son nəticədə Afrika regionunda layiqli həyat hüquqlarının təminatı, rifah halının və layiqli həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi məqsədinə xidmət edir. Öncəki tədqiqat materiallarımızda təhlil etdiyimiz Afrikada layiqli həyat hüququnun müqavilə əsasının kifayət qədər sağlam normativ baza üzərində qurulduğu qənaətinə gəlmişdik. Müasir dövrdə isə bu regionda gündəlik tələbatların ödənilməsi istiqamətində mövcud problemlər və həyat səviyyəsinin standartdan aşağı olması isə mövcud təşkilati mexanizmlərin hələ də tam səmərəli fəaliyyət göstərmədiyini əyani sübut edir. Həyata keçirilən proqramlar da həmçinin inkişaf etmiş beynəlxalq təşkilatlar və dövlətlər tərəfindən dəstəklənməsinə baxmayaraq mövcud problemlərin həllinə tam nail olmağa imkan vermir.

Layiqli həyat səviyyəsinin təminatına, sosial birliyə və bütün Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə (SDG) nail olmağın başlıca şərti yoxsulluğun xroniki probleminin aradan qaldırılması və bərabərsizliyin azaldılması və bu fəaliyyətin inkişaf etmiş regionlar tərəfindən dəstəklənən əsaslarla həyata keçirilməsidir. Bunun üçün Afrika regio-

nunda səhiyyə və təhsilə ədalətli və davamlı çıxışı yaxşılaşdırmaq, bərabərsizlikləri azaltmaq, layiqli məşğulluq imkanları yaratmaq, davamlı urbanizasiyanı təşviq etmək və inklüziv, yaşıl və davamlı yaşayış vasitəsilə miqrasiya axınlarını

idarə etmək və s. adekvat standartlar çərçivəsində vahid, mərkəzləşdirilmiş və BMT tərəfindən hər-tərəfli dəstəklənən orqanın yaradılması labüddür.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Əliyev Ə.İ. İnsan hüquqları: Dərslik. Bakı: Nurlar, 2019, 352 s.
2. African Union official page. Overview. <https://au.int/en/overview>
3. African Union official page. Assembly. <https://au.int/en/assembly>
4. African Union official page. Commission. <https://achpr.au.int/en/commission/overview/>
5. African Union official page. Financial Institutions. <https://au.int/en/financial-institutions>
6. AUDA-NEPAD. Who we are. <https://www.nepad.org/microsite/who-we-are-0>
7. Climate Action Platform Africa. <https://cap-a.org/home/who-we-are/vision-mission/>
8. Democratic Republic of The Congo Vs. Republic of Rwanda Application. Case Cct 007/2023. Ruling (Request For Expedited Procedure) 7 March 202. <https://www.african-court.org/cpmt/storage/app/uploads/public/65f/aaa/2b8/65faaa2b8aeab843828418.pdf>
9. Economic, Social & Cultural Council (ECOSOCC) <https://au.int/en/about/ecosocc>
10. Grand Bay (Mauritius) Declaration and Plan of Action, 1999 <https://achpr.au.int/en/node/885>
11. Lagos plan of action for the economic development of Africa 1980-2000. <https://www.resakss.org/sites/default/files/OAU%201980%20Lagos%20Plan%20of%20Action%20for%20the%20Economic%20Development%20of%20Africa.pdf>
12. Lehadly Vinagnon Soglo Vs. Republic of Benin Application. Case Cct 011/2021. Ruling. 7 November 2023. <https://www.african-court.org/cpmt/storage/app/uploads/public/655/8a3/316/6558a33166-9a1730819739.pdf>
13. Muhammad Aziz Al-Akrami (Plaintiff) Vs. Republic of Tunisia (defendant state) Petition summary. Case Cct 003/2023. <https://www.african-court.org/cpmt/storage/app/uploads/public/65b/91d/2f7/65b91d2f75827791326216.pdf>
14. Oau Charter. 25 May 1963. https://au.int/sites/default/files/treaties/7759-file-oau_charter_1963.pdf
15. Protocol to The African Charter on Human and Peoples' Rights on the Establishment of an African Court on Human and Peoples' Rights <https://www.african-court.org/wpafc/wp-content/uploads/2020/04/Protocol-of-the-Establishment-of-the-African-Charter-on-Human-and-Peoples-Rights-.pdf>
16. Relaunching Africa's Economic and Social Development: The Cairo Agenda For Action. [https://Archives.Au.Int/Bitstream/Handle/123456789/739/Ahg%20res%20236%20\(Xxxi\)%20_E.Pdf?Sequence=1](https://Archives.Au.Int/Bitstream/Handle/123456789/739/Ahg%20res%20236%20(Xxxi)%20_E.Pdf?Sequence=1)
17. Rules of Procedure of The Assembly and The Executive Council, Statutes of The Commission and Rules of Procedure of The Permanent Representatives' Committee. Rules of Procedure of The Assembly of The Union. [https://portal.africa-union.org/DVD/Documents/DOC-AU-WD/RULES%20OF%20PROCEDURE%20\(XXX\)%20_E.pdf](https://portal.africa-union.org/DVD/Documents/DOC-AU-WD/RULES%20OF%20PROCEDURE%20(XXX)%20_E.pdf)
18. The African Union's Economic, Social and Cultural Council Economic. Social and Cultural Council Purpose <https://friendsoftheafricanunion.com/africa/ecosocc/>
19. The Government Of The Republic Of South Africa The Premier Of The Province of The Western Cape Cape Metropolitan Council Oostenberg Municipality Vs. Irene Grootboom. Case Cct 11/00. 4 October 2000. <https://Www.Saflii.Org/Za/Cases/Zacc/2000/19.Pdf>
20. The Right to an Adequate Standard of Living. <https://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/substantive-human-rights/the-right-to-an-adequate-standard-of-living>)
21. Tike Mwambipile And Equality Now Vs. United Republic of Tanzania Application Case Cct 042/2020 Ruling. 1 December 2022. <https://www.african-court.org/cpmt/storage/app/uploads/public/638/e0b/209/638e0b20907a7735518007.pdf>

Мелекханым РАХИМОВА

Ученый секретарь Академии Коллегии
Адвокатов Азербайджанской Республики,
Преподаватель кафедры ЮНЕСКО
«Права человека и информационное право»
Юридического факультета Бакинского
государственного университета
e-mail: melek.rahimova@gmail.com

ПРАВОВАЯ БАЗА ДЛЯ ИНСТИТУТОВ И ПРОГРАММ, ПРОДВИГАЮЩИХ ДОСТОЙНУЮ ЖИЗНЬ В АФРИКЕ

РЕЗЮМЕ

Положения, отраженные в нормативных актах по удовлетворению повседневных потребностей человека в рамках адекватных норм, можно считать полностью реализованными только тогда, когда они удовлетворены в реальной жизни. Основа реализации нормативной базы права на достойную жизнь через институты в африканском регионе, которая подробно анализировалась автором в наших предыдущих исследованиях, анализируется в соответствующей статье как конечный результат. В статье также классифицируются организационные механизмы, действующие в направлении продвижения прав на достойную жизнь в африканском регионе, рассматривается их история, функции, деятельность в направлении достижения достойной жизни, анализируются реализуемые соответствующие программы и планы, а также ставится направить соответствующие предложения и рекомендации.

Ключевые слова: право на достойную жизнь, достойный уровень жизни, адекватные стандарты, социальные права, экономические права, государство всеобщего благосостояния, организационные механизмы, социальные программы, африканский регион, судебная практика.

Malakkhanim RAHIMOVA

Scientific secretary of the Academy of the Bar
Association of the Republic of Azerbaijan,
Baku State University Faculty of Law, teacher of the
"Human rights and information law UNESCO" department
e-mail: melek.rahimova@gmail.com

LEGAL FRAMEWORK FOR INSTITUTIONS AND PROGRAMS PROMOTING A DECENT LIFE IN AFRICA

SUMMARY

The provisions reflected in the normative acts on meeting the daily needs of a person within the framework of adequate standards can be considered fully realized only when they are satisfied in real life. The basis of the implementation of the normative basis of the right to a decent life in the African region, which has been extensively analyzed by the author in our previous research works, is analyzed in the relevant article as the final result through the institutions. The article also classifies the organizational mechanisms operating in the direction of promoting the rights to a decent life in the African region, examines their history, functions, activities in the direction of achieving a decent life, analyzes the implemented relevant programs and plans, and puts forward relevant proposals and recommendations.

Keywords: right to decent life, decent standard of living, adequate standards, social rights, economic rights, welfare state, organizational mechanisms, social programs, African region, judicial practice.